

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE “DEL HUMANISMO AL HUMANITARISMO”¹

Fa dos anys vam treure a l'espai públic la primera obra col·lectiva del Seminari de Filosofia Política de la Universitat de Barcelona, amb el títol *Pluralisme filosòfic i pluralisme polític*; dos anys després ens atrevim amb una nova publicació, aquesta amb el títol *Humanisme i humanitarisme*, que recull les nostres discussions dels dos últims cursos. Ambdós textos tenen moltes coses en comú. Comparteixen la metodologia de la seva elaboració, en ser treballs discutits en les sessions del Seminari; encara que darrera de cada un hi ha un autor, arrossegueu les empremtes de les discussions compartides i de les preocupacions intel·lectuals comunes. Comparteixen també l'escenari de reflexió, tant el més general de “crisi de la raó pràctica”, que dóna nom al nostre grup d'investigació, com el més concret de crisi de l'humanisme, que ha centrat la nostra atenció investigadora.

Els treballs recollits a *Pluralisme filosòfic i pluralisme polític* responien a l'esforç d'argumentar o desautoritzar la hipòtesi segons la qual el pluralisme és un dels rostres de la crisi de la raó, decretada en la filosofia contemporània i manifesta en la vida política i cultural del nostre temps. Fóra en el domini de la política, en el de l'ètica o en el de l'estètica, i àdhuc en el de l'epistemologia i l'ontologia, el pluralisme ens semblava un refugi davant la crisi de la racionalitat forta, universalista i sistematitzadora, compromesa amb la voluntat de veritat i amb la voluntat de poder; un refugi que no tots els autors del llibre valoràvem de la mateixa manera, però que ens comprometia a tots en la tasca de pensar la seva força teòrica i els seus efectes pràctics. Ara, en els treballs recollits a *Humanisme i humanitarisme*, insistim en la mateixa inquietud però amb mirades fetes des d'altres coordenades. Es a dir, sondegem la interpretació de la crisi de l'humanisme com una nova figura de la crisi de la raó; reflexionem en torn a la idea que l'humanitarisme, que sembla instal·lar-se com a moralitat dominant del nostre temps, expressa l'única forma de moral després de l'adéu a la raó. O sigui, per dir-ho de forma una mica efectista, indaguem la possibilitat de pensar l'humanitarisme com la moral adequada a una representació del món pluralista, tal que poguessin establir-se unes correlacions entre racionalisme i humanisme, d'una banda, i pluralisme i humanitarisme, de l'altra.

¹ “Presentación” a J. M. Bermudo (Coord.), *Del humanismo al humanitarismo*. Barcelona, Horsori, 2006, 7-10. En catalán en el original.

Vull dir, per tant, que els treballs del nou text giren -i no podia ser d'altra manera en un grup d'investigació el nom i programa del qual és el de "crisi de la raó pràctica"- en torn al mateix, a la crisi de la racionalitat, tractant de descobrir les seves diferents figures, el seus efectes diversos en les distintes dimensions de les pràctiques i les representacions dels homes. Potser tota investigació seriosa tingui sempre quelcom d'aquest girar sobre una mateixa intuïció, acumulant abordatges, descobrint rostres i perspectives. En tot cas, així ha estat al nostre Seminari i estem satisfets dels resultats, doncs, com en els moviments astrals, compartir el centre de gir és compatible amb la diversitat de posicions relatives, sense l'efecte diferenciador del qual no s'activaria el pensament.

L'humanisme va ser el projecte cultural, jurídic i moral de la burgesia liberal, que s'instaurà com a horitzó d'emancipació de l'home tant de la submissió als déus com a la naturalesa i als altres homes; l'humanisme fou, per tant, aliat de la racionalitat i de la universalitat de la veritat i dels valors. No sóc tan ingenu com per ignorar la funció ideològica de l'humanisme en el projecte polític-econòmic de la burgesia; però tampoc sóc tan simplista com per caure en el tòpic que tot canvi apunta cap a la llum. La crítica a l'humanisme, confós amb la crítica a la il·lustració i, fins i tot amb la crítica a la racionalitat, ja està feta: l'horitzó humanista ha desaparegut com a referent teòric i pràctic de les filosofies d'avantguarda. El subjecte ha estat reconstruït, la voluntat de veritat abandonada, la pretensió d'universalitat condemnada i els valors transcendents refusats; a la mort de Déu seguí la mort de l'Home i a aquesta segueix la de l'Individu, en una autofàgica cacera sens fi. De moment, només se salva de l'humanisme, que no és poc, la professió de fe dels drets universals de l'home; però els seus dies semblen comptats en nom dels nous ídols, com l'asimetria i la diferència, que consagren la fragmentació i la particularitat en aquest lloc que fou *sancta sanctorum* de l'ideal humanista il·lustrat.

La fi de l'humanisme amenaça amb la fi de la moral, sigui quin sigui el dolor o goig que aquest procés susciti; el desert nihilista sembla un *telos* inevitable, i no exempt de poder de seducció. En aqueix context l'humanitarisme s'erigeix com a "moral del nostre temps", fins i tot com "veritable humanisme". Conceptualment és difícil pensar l'humanitarisme com a moral forta, doncs resulta difícil definir una moral sense deure, sense dolor, sense imperatiu; no és fàcil accontentar-se amb la reducció de la consciència moral a sentiment espontani, a llampecs fugaços de compassió, pietat i solidaritat que amb prou feines serveixen per permetre'ns

seguir contemplant sense horror la nostra imatge al mirall. No obstant això, davant la crisi de la moralitat racional intrínseca a l'humanisme i el desert nihilista en què desemboca, es compren que l'humanitarisme sigui un refugi d'esperança, un nou lloc sagrat d'expiació indolora, com requereixen els nous temps estètics. Si estem obligats a escollir entre el precepte rigorista i immutable del deure humanista i el cinisme de la indiferència nihilista, es comprèn que el gest lúdico-solidari de les telemaratons televisives acabi semblant-nos una tercera via de tèbia esperança. I així ens oblidem de preguntar per l'amo a qui aquest succedani de moralitat serveix. Sabem la funció servil de l'ideal ascètic respecte a la productivitat burgesa, però ens resistim a treure a la llum el vincle ocult entre humanitarisme i capitalisme del consum.

Aquesta crisi de l'humanisme, correlat inevitable de la crisi de la raó pràctica, cara negativa de l'arrelament social del politeisme dels valors, i la seva substitució per l'humanitarisme, per una moralitat estetitzant i sentimentalista, aliena a la prescripció fixa i amb pretensions de fonament racional, és el tema d'aquest llibre, l'objecte de la nostra reflexió al llarg de dos anys. El lector, sens dubte, en valorarà els resultats, però sota el meu punt de vista l'objectiu principal i en certa manera ocult ja l'hem complert: hem sobreviscut dos anys més de reflexió col·lectiva, hem aconseguit seguir escoltant-nos. I això no és poc. Fa temps, quan vàrem engegar el nostre Seminari, dèiem:

“hem posat en marxa un espai de diàleg. Un espai que, si bé no és ni arribarà a ser públic, sí que té pretensions de fòrum, de ser un indret on posar a prova idees i valors. Una idea vella, nodrida amb la nostàlgia de joves graduats dispersos per la institució, pren forma en aquest Seminari, on professors i investigadors preocupats per la filosofia, és a dir, per la comprensió del present, ens comprometem a fer preguntes i a cercar respostes, a escoltar i a dissentir, i, sobretot, a pensar. Compartim la preocupació per l'accelerada crisi de la raó pràctica, pel desplaçament cultural cap a la trivialització, pel creixent culte a l'opinió i la imperiosa seducció de la banalitat. Sense fer professió de fe racionalista, no renunciem a l'imperatiu categòric de la filosofia: el deure de comprendre el món, o si volem dir-ho així, de donar-li un sentit; i encara que amb afany i entusiasme desiguals, tampoc renunciem a l'imperatiu polític d'intervenir en la ciutat amb la pretensió de millorar-la”.

L'objectiu de fons del Seminari és escoltar-nos, preguntar-nos, donar-nos respostes, afirmar-nos i negar-nos. Els nostres treballs (publicacions, tesis, projectes) seran, per tant, els objectes d'anàlisi i reflexió. El Seminari serà un lloc de mediació, de posta a punt dels treballs individuals i, ocasionalment, un centre de producció col·lectiva; en ambdós casos, el Seminari actuarà com a instrument d'intervenció en l'espai públic de deliberació. Però sabrem estar oberts als altres:

intentarem que passin pel Seminari professors i investigadors eminents, que puguin posar més llenya al nostre foc, que ens estimulin o ens provoquin. Anirem revisant el projecte sobre la marxa, adequant-lo a nous reptes o situacions, fugint tant de l'ordre tancat com de la indefinició: entre un i altre, entre la fe i la indiferència, entre les categories rígides i les blanques, preferim l'ordre, l'estructura, la raó... provisionals. ¡Llarga vida al Seminari!”.

Encara seguim desitjant-li una llarga vida, ens complau saber que ja està raonablement consolidat, tal com mostren les nostres publicacions i programes d'activitats; i ens complau sobretot saber que és capaç d'elaborar reflexions i coneixements, pensaments i crítiques, d'interès i d'actualitat, tal com es pot apreciar als diversos treballs inclosos al text que presentem.

També en aquest cas vull acabar amb una breu nota d'agraïments a totes aquelles persones i institucions que van fer possible aquesta publicació. Novament a la Universitat de Barcelona, i de forma particular als seus Vicerectorats de Política Científica, de Recerca i d'Activitats Culturals, que en diferents fases de la nostra activitat ens han donat el suport tècnic i econòmic necessari per mantenir viu el nostre Seminari de Filosofia Política. També el nostre agraïment a la DGICYT, que ha finançat al llarg de quatre anys el nostre grup d'investigació i a l'Agrupació de Ciències Humanes i Socials de la UB, que ha fet possible la publicació del text. Encara que en certa manera pensem que potenciar la investigació i difondre'n els resultats és un deure d'aquestes institucions, agraïm que hagin confiat anticipadament en nosaltres; amb aquest text, com a l'anterior, voldríem expressar-los que complim honestament amb el nostre compromís i que esperem que prorroguin la seva confiança.

També, i per acabar, he d'expressar el meu agraïment als membres del seminari i als professors i investigadors que generosament hi han intervingut i que han contribuït a mantenir un nivell de reflexió i crítica molt exigent; també confiem que prorroguin el seu compromís, desig que ens serveix per expressar la nostra alta valoració sobre ells. No és fàcil mantenir aquest tipus d'activitats al llarg del temps; a les nostres Universitats, especialment en les Facultats que cultiven la filosofia, les lletres i les humanitats, mancats d'aquestes tradicions, no és fàcil “perseverar en l'ésser”. Però ho seguirem intentant mentrestant, com diu el lema del nostre Seminari.